

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic

Volume 11/19 Fall 2016, p. 133-144

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9753>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 27.06.2016

✓ Accepted/Kabul: 10.12.2016

✍ Referees/Hakemler: Doç. Dr. Hatice KUMCAĞIZ – Yrd. Doç. Dr. Hasan Hüseyin KILINÇ

This article was checked by iThenticate.

ARKADAŞLIK İLİŞKİLERİNDE KALIP YARGILAR ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI*

Seher BALCI ÇELİK** - Meryem VURAL BATIK*** - Kemal ÖZCAN****

ÖZET

Arkadaşlık, ortak davranış kalıpları ve tutumlarının paylaşıldığı ve yeni davranış kalıpları ve tutumlarının oluşturulduğu en küçük toplumsal birim olarak tanımlanmaktadır. Arkadaşlık kişilik gelişiminde, toplumsallaşmada, cinsel kimliğin oluşmasında, sorumluluk alma ve bir gruba ait olma gibi birçok konuda önemlidir.

Bu araştırma, ergenlerin arkadaşlık ilişkilerindeki kalıp yargılarını belirlemeye yönelik bir ölçme aracı geliştirmek amacıyla yapılmıştır. Çalışma 2014-2015 eğitim öğretim yılında Samsun ilinde ortaokul düzeyindeki 751 öğrenciden elde edilen veriler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Geliştirilen “Arkadaşlık İlişkilerinde Kalıp Yargılar Ölçeği” 16 maddelik beşli Likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin yapı geçerliliğini belirlemek amacıyla yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda üç alt boyutlu bir yapıya sahip olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin 8 maddeden oluşan “Duygusal İlişki” alt boyutu varyansın %19,25’ini; 5 maddeden oluşan “Karşılıklı Etkileşim” alt boyutu varyansın % 14,26’sını ve 3 maddeden oluşan “Arkadaş Seçimi” alt boyutu ise varyansın %11,42’sini açıklamaktadır. Bu üç alt boyut birlikte arkadaşlık ilişkilerindeki kalıp yargılara ilişkin toplam varyansın %44.93’ünü açıklamaktadır. Ölçeği oluşturan maddelere ilişkin faktör yükleri ise .45 ile .82 arasında değişmektedir. Ayrıca yapılan doğrulayıcı faktör analizi ile modelin iyi uyum gösterdiği belirlenmiştir ($\chi^2/sd=2.28$, RMSEA= 0.05, GFI= 0.95, AGFI= 0.93, SRMR= 0.04, NNFI= 0.91 ve CFI= 0.92, $p < .00$). Ortaokul öğrencileri üzerinde geliştirilen ölçeğin iç tutarlılık (Cronbach’s alpha) katsayısı .81; test yarılama güvenirliliği katsayısı ise, ilk yarı için .76 ve ikinci yarı için .69 bulunmuştur. Elde edilen bu değerler Arkadaşlık İlişkilerinde Kalıp Yargılar Ölçeği’nin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: arkadaşlık, kalıp yargı, ölçek geliştirme

---

* Bu çalışma VI. Uluslararası Canik Sempozyumu’nda sözlü bildiri olarak sunulmuş ancak tam metin bildiri olarak yayınlanmamıştır.

** Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, El-mek: sbalci@omu.edu.tr

*** Öğr. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, El-mek: meryem.vural@omu.edu.tr

**** Öğr. Gör. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun Meslek Yüksekokulu, El-mek: kozcan@omu.edu.tr

---

**DEVELOPMENT OF THE STEROTYPES SCALE IN
FRIENDSHIP RELATIONSHIPS: A STUDY OF RELIABILITY
AND VALIDITY**

ABSTRACT

Friendship is defined as the smallest social unit where common behavioral patterns and attitudes are shared and created. Friendship contributes many domains of development ranging from socialization to form a gender identity to have responsibilities in social context.

This research is aiming at developing a measurement tool to determine the stereotypes of adolescents. The research was done in 2014-2015 education period with the 751 students in the secondary school level. The Sterotypes in Friendship Relationships scale consists of 16 items and 5 likert type scale. Three dimensions of the scale was emerged after factor analysis was done. "The emotional relationship" dimension consists of 8 items and explains %19,25 of total variance. "Interaction" dimension consists of 5 items and explains %14,26 of total variance. "Choice of friends" dimension consists of 3 items and explains %14,26 of total variance. All three dimensions explain %44,93 of total variance. The factor loads in the scale varies between .45 and .82. Furthermore confirmatory factor analysis also support the model ($\chi^2/sd=2.28$, RMSEA=0.05, GFI=0,95, AGFI= 0.93, SRMR=0.04, NNFI=0.91 ve CFI=0.92, $p<.00$). Internal consistency (Cronbach' alpha) coefficient obtained as a result of this way .81. The split-half reliability coefficient was found as .76 for the first half and .69 for the second half. The findings indicate that this scale can be used as a valid and reliable instrument.

STRUCTURED ABSTRACT

Introduction

Friendship is defined as the smallest social unit in which common behavioral patterns and attitudes are shared and the new behavioral patterns and attitudes are developed (Köknel, 1997). Friendship is important to personality development, socialization, formation of gender identity, many cases such as taking responsibility and belonging to a group.

Both the individual is affected from his/her friends and affects them starting from pre-school period during which s/he starts getting social. When the puberty comes, one of basic points on which his/her behaviors focus is relations with friends and peers (Demir, Baran and Ulusoy, 2005). Teenagers are in tendency to give the meaning to the other people, groups, and societies in their lives by separating them into some types. These tendencies called stereotypes interest many aspects of life of the teenager and affect his/her life (Tutkun and Koç, 2008). Stereotypes are the cliché ideas shortly. They are mental structures expressing the separation of people into certain types and species. Stereotype is a cognitive schema, which has positive or negative features related to a group which are fixed, excessively simplified, generalized, are thought to be shared by all the members of a group. They are also formed by the culture in which the individual lives; they also contain negativities

---

Turkish Studies

because of the fact that they are based on certain false contents (Atkinson vd., 2002; Karabayev and Tutkun, 2001).

It is seen that the studies done abroad on stereotypes were mainly done on social behaviors; the first study done on stereotypes is related with ethnic groups. It is seen that they are followed by the stereotypes related with gender perceptions and with social identity theory and out-group perception in the following studies (Gündoğdu, 2003). In Turkey, no study or assessment instruments were encountered directly related with stereotypes in friendship relationships. Because of the fact that friendship relationships come into prominence more during the puberty, the stereotypes related to friendship relationships play a big role in the individual's choice of friends and there are not any study and assessment instrument done on this subject in the literature in Turkey, it is aimed in this study to develop the Scale of Stereotypes in Friendship Relationships and evaluate the validity and reliability of this developed assessment instrument.

Method

In this current study has been used survey (scanning) method-which is one of the quantitative research approaches. A total of 751 students (411 female and 340 male students), who studied at secondary schools affiliated to the Ministry of National Education in Samsun, took part in the study.

Process

In the first stage, the literature was examined and reviewed for friendship relationships and stereotypes, and 56-item item pool was formed. This formed pool was organized in the way that it could be presented to expert opinion in order to evaluate its content validity, and it was given to four lecturers whose professional fields were Psychological Counseling and Guidance and their opinions were taken. Experts were asked to evaluate the items in terms of age group, subject and conformity to linguistics rules. In line with the opinions from experts, unsuitable 14 expressions were removed and necessary corrections were made. Answering chart, which consisted of five options varying between "strongly agree" and "strongly disagree", was placed opposite the each attitude-related expression in 42-item testing form; a five-point Likert-type pre-scale was formed.

In the second stage, the prepared pre-scale was applied to 242 students. Item-test correlations were calculated over the obtained data and 29 items, the correlations of which were below .30, were removed and 27-item form was formed as a result of the item analysis carried out.

In the third stage, 27-item pre-scale was applied again to 509 secondary school students, after that exploratory and confirmatory factor analysis were done.

Findings

First, whether the obtained data were suitable for factor analysis was examined using Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) coefficient and Barlett Sphericity test. KMO sample conformity coefficient was found .893, but χ^2 value of Barlett Sphericity test was found 3476,144 ($p < .001$). These results indicate that the data are suitable to carry out the factor analysis. Principal components analysis and varimax rotation technique were

---

Turkish Studies

applied in order to be able to examine the factor structure of the Scale of Stereotypes in Friendship Relationships and to determine its sub-dimensions. As a result of the exploratory factor analysis done, the items, factor loads of which were below .30, were removed and the remaining 16 items were determined to be collected under three sub-dimensions. The first sub-dimension of the scale consists of 8 items and explains 19,25% of the variance. The second sub-dimension of the scale consists of 5 items and explains 14,26% of the variance. The third sub-dimension of the scale consists of 3 items and explains 11,42% of the variance. These three sub-dimensions explain 44,93% of the total variance related to the stereotypes in friendship relationships. Factor loads of items comprising the scale vary between .45 and .82.

Confirmatory factor analysis was done in order to be able to determine whether the formed model was confirmed on the teenagers. Fit indexes values of the model were found as: RMSEA= .05, GFI= .95, AGFI= .93, SRMR= .04, NNFI= .91 and CFI= .92 ($p < .00$). When cohesion criteria results were compared, it was found that the model was within good fit limits, and the proposed model with 16 observable and 3 latent variables was significant.

Finally, reliability of the scale was evaluated using Cronbach alpha internal consistency coefficient and test split-half method. Internal consistency coefficient (Cronbach Alpha) obtained as a result of this is .81. Internal consistency coefficient is .76 for the first sub-dimension, .62 for the second sub-dimension and .63 for the third sub-dimension. Test split-half reliability coefficient was found .77 for the first half and .70 for the second half. These results indicate that the Scale of Stereotypes in Friendship Relationships is reliable.

In conclusion, “the Scale of Stereotypes in Friendship Relationships”, which was developed in order to determine the stereotypes of the teenagers in their friendship relationships, is a five-point Likert-type scale. The lowest point of the scale is 16 and the highest point is 80. If high point is taken from the scale, this shows the teenagers have too many stereotypes in their friendship relationships. The scale consists of three sub-dimensions called “Emotional Relations”, “Mutual Interaction” and “Choice of Friends”. The scale’s first sub-dimension called “Emotional Relations” consists of 5 items, the second sub-dimension called “Mutual Interaction” consists of 5 items and the third sub-dimension called “Choice of Friends” consists of 3 items.

Suggestions

The following recommendations can be given to the researchers who will do study on this subject based upon this result: The reliability and validity of assessment instrument can be evaluated in different age groups. By determining friendship-related stereotypes of the teenagers, psycho-education programs can be prepared for developing positive stereotypes instead of their negative stereotypes and improving friendship relationships. Studies can be done on determination of factors which affect the stereotypes.

Keywords: friendship, stereotype, scale development

Turkish Studies

Giriş

Arkadaşlığın gelişimi insanlığın gelişimi kadar eskidir. Çünkü arkadaşlığın gelişimi insanlığın gelişimine benzemektedir. Üç yaşından itibaren arkadaş edinmeye başlayan birey, nasıl arkadaş olunacağını ise kendinden büyük akranlarından öğrenir. Çocuk, evinde karşılamadığı gereksinimlerini arkadaşlık ilişkilerinde karşılar. Arkadaş edinmek ve arkadaşlık ilişkisini devam ettirmek olgunluk ister. Bireyin ruhsal uygunluğu da arkadaşlık ilişkilerine bakarak tahmin edilebilir. Arkadaşlık bireye sosyal yaşamı içinde işbirliği öğrettiği gibi ezmeden ve ezilmeden rekabet edebilmeye de öğretir.

Köknel (1997) arkadaşlığı, ortak davranış kalıpları ve tutumlarının paylaşıldığı ve yeni davranış kalıpları ve tutumlarının oluşturulduğu en küçük toplumsal birim olarak tanımlamıştır. Bireylerin gelişim dönemlerine göre arkadaşlık ilişkilerine yükledikleri anlam da değişmektedir. Ergenlik dönemi kimliğin oluştuğu dönemdir. Bu dönemde birey kendisine “Ben kimim? Nerden geliyorum? Nereye gidiyorum?” sorularını sorar. Bu dönemde gençler kimliklerini yeniden oluştururken, arkadaşlarından, ailelerinden ve okul ortamından etkilenirler. Ergenlerin sosyalleşmelerinde bu kurumların büyük rol oynadığı bilinmektedir (Delikara, 2001). Birey sosyalleşmeye başladığı okul öncesi dönemden itibaren hem arkadaşlarından etkilenmekte hem de onları etkilemektedir. Ergenlik dönemine gelindiğinde ise, onun davranışlarının odaklandığı temel alanlardan biri arkadaş ve akranlarıyla olan ilişkileridir (Demir, Baran ve Ulusoy, 2005).

Ergenler için arkadaşlık; sadakat, dürüstlük, sevgi ve sırdaşlık demektir. Arkadaşlık ilişkileri ergenlerde, güvenli bir davranış gelişimini, düşünce ve duygularını ifade etmelerini, başkalarının düşüncelerini anlamayı ve o düşüncelere saygı göstermeyi, sosyal ilişkiler kurmayı ve sorunlarla etkili baş edebilmeyi sağlamaktadır. Bu bağlamda ergenin olumlu benlik algısı geliştirme, kendini başkalarının gözünden değerlendirebilme ve bir gruba ait olma gibi ihtiyaçlarını da karşılamaktadır. Arkadaşlık ilişkisi arttıkça birlik ve beraberlik, yardımlaşma ve dayanışma da artmaktadır (Döğücü, 2004; Durmuşoğlu ve Yıldırım-Doğru, 2006; Kulaksızoğlu, 1998; Sayıl, Uçanoku ve Güre, 2002; Shulman ve Laursen, 2002; Turner, 1999; Lacina ve Griffith, 2014).

Arkadaş ve yakın arkadaş farkının ise ergenlik öncesi dönemde geliştiği, kızların erkeklere göre arkadaş ve yakın arkadaş ayırımını daha iyi yaptıkları görülmektedir (Berndt, 1981: Akt. Çok, 1994). Bu bağlamda ergenler yaşamlarında yer alan diğer insanları, grupları, toplumları bazı tiplere ayırarak anlamlandırma eğilimi içerisindedirler. Kalıp yargı (stereotip) olarak adlandırılan bu eğilimler, ergenin yaşamının pek çok yönünü ilgilendirmekte ve yaşamını etkilemektedir (Tutkun ve Koç, 2008). Kalıp yargının ilgili alanyazında farklı tanımları yapılmıştır. Kalıp yargı, kısaca basmakalıp fikirlerdir. İnsanları bir takım türlere, tiplere bölmeyi ifade eden zihinsel yapılarıdır. Kalıp yargı, bir gruba yönelik sabit, aşırı basitleştirilmiş, genellenmiş, bir grubun tüm üyelerinin paylaştığı düşünülen olumlu veya olumsuz özellikleri taşıyan bilişsel bir şemadır. Belli özelliklerin gerçeğe dayanmadan belirli gruplarda ya da insanlarda var olduğunun sanılmasıdır. İnsanoğlunun fiziksel ya da kişisel şemasıdır ya da bunlar hakkındaki çıkarsamalarıdır; bireyin içinde yaşadığı kültür tarafından da biçimlendirilmektedirler; yanlış birtakım içeriklere de dayanmalarından dolayı olumsuzluk içermektedirler (Atkinson vd., 2002; Karabayev ve Tutkun, 2001). Kalıp yargıların insan ilişkilerinde ve toplumsal yaşamda etkili olduğu bilinmektedir. Kalıp yargılar, bireylerin bireysel özelliklerini göz ardı ettiği gibi aynı zamanda hepsine ortak özellikler yükleyen bir durumdur. Örneğin birisini günah keçisi ilan etme gibi (Budak, 2003; Şerif ve Şerif, 1996).

Amerika’da ve Avrupa’da yapılan kalıp yargılarla ilgili araştırmaların genellikle sosyal davranışlar üzerinde yapılmış olduğu; ilk yapılan kalıp yargılarla ilgili çalışmanın ise etnik gruplara yönelik olduğu görülmektedir. Daha sonraki çalışmalarda ise cinsiyet algılarına yönelik kalıp yargılar, sosyal kimlik teorisine ve dış grup algısına göre kalıp yargılarla ilgili çalışmaların geldiği

görülmektedir (Gündoğdu, 2003). Türkiye’de ise doğrudan arkadaşlık ilişkilerinde kalıp yargılara ilişkin bir çalışmaya ya da ölçme aracına rastlanmamıştır. Türkiye’de arkadaşlık ve kalıp yargılarla ilgili yapılan çalışmaların, ilköğretim çocuklarının arkadaşlık konusundaki görüş ve seçimleri, cinsiyet rolleri ile ilgili farklı kalıp yargıların saldırganlığa etkisi, anne-baba tutumları ile arkadaşlık ilişkileri, okul öncesi dönemdeki çocukların cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıp yargılar, lise öğrencilerinin arkadaşlık ilişkileri ve benlik saygıları, mesleklere atfedilen kalıp yargılar, sosyolojik açıdan kadınlarla ilgili kalıp yargılar, arkadaşlık ilişkisi ile mizah duygusu gibi konular üzerinde yapıldığı görülmektedir (Büyüksahin-Çevik, 2007; Gündoğdu, 2003; Dinçer, 2008; Kahraman, 2008; Meydaneri, 2006; Özdemir, 2006; Tok, 2001; Tutkun ve Koç, 2008; Uşaklı, 2006). Ergenlik döneminde arkadaşlık ilişkilerinin daha çok ön plana çıkması, arkadaş ilişkilerine ilişkin kalıp yargıların bireyin arkadaş seçiminde büyük rol oynaması ve Türkiye’deki alanyazında bu konuda yapılmış bir çalışmanın ve ölçme aracının olmaması nedeniyle bu çalışmada, Arkadaşlık İlişkilerinde Kalıp Yargılar Ölçeği’nin geliştirilmesi ve geliştirilen bu ölçme aracının geçerlik ve güvenilirlik çalışmasının yapılması amaçlanmıştır.

Yöntem

Çalışma Grubu

Arkadaşlık İlişkilerinde Kalıp Yargılar Ölçeği’nin geliştirilmesi sürecinde Samsun ilinde, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı ortaokullarda öğrenim gören toplam 751 öğrenciden veri toplanmıştır. Araştırmaya % 55’si (n= 411) kız, % 45’i (n= 340) erkek olmak üzere toplam 751 öğrenci katılmıştır ve bu katılımcıların % 26.5’ü (n=199) beşinci sınıf, %27.6’ü (n=207) altıncı sınıf, % 27.7’i (n=208) yedinci sınıf ve % 18.2’i (n=137) ise sekizinci sınıf öğrencisidir. Öğrencilerin yaşları 10-14 arasındadır.

Arkadaşlık İlişkilerinde Kalıp Yargılar Ölçeği’nin geliştirilmesi sürecinde iki çalışma grubu oluşturulmuştur. Bu grupların özellikleri şöyledir:

Birinci çalışma grubu: Bu grup, oluşturulan madde havuzundaki maddelerin madde-test korelasyonlarını sınamak amacıyla ulaşılan 158’i kız, 84’ü erkek olmak üzere toplam 242 öğrenciden oluşmaktadır.

İkinci çalışma grubu: Bu grup ise ölçeğin yapı geçerliğini sınamak amacıyla açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi için ulaşılan 253’ü kız, 256’sı erkek olmak üzere toplam 509 öğrenciden oluşmaktadır.

İşlem

İlk aşamada, arkadaşlık ilişkileri ve kalıp yargılar ile ilgili alanyazın incelenmiş ve 56 maddelik madde havuzu oluşturulmuştur. Hazırlanan bu form, kapsam geçerliliğini test etmek için amacıyla uzman görüşüne sunulacak şekilde düzenlenmiş ve uzmanlık alanı Psikolojik Danışma ve Rehberlik olan dört öğretim üyesine verilerek görüşleri alınmıştır. Uzmanlardan maddeleri, yaş grubuna, konuya ve dil bilim kurallarına uygunluk açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Uzmanlardan gelen görüşler doğrultusunda, uygun olmayan 14 ifade çıkartılmış ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır. 42 maddelik deneme formunda yer alan her bir tutum ifadesinin karşısına “tamamen katılıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” arasında değişen beş seçenekten oluşan cevaplama çizelgesi yerleştirilmiş; beşli Likert tipi bir deneme formu oluşturulmuştur. Öğrenciler tarafından nasıl anlaşıldığını belirlemek amacıyla 30 öğrenciye deneme formu uygulanarak geri dönütler alınmıştır. Bu doğrultuda, ifadelerde gerekli düzeltmeler yapılarak deneme formu yeniden düzenlenmiştir.

İkinci aşamada, hazırlanan deneme formu, 2014-2015 öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı ortaokullarda öğrenim gören 242 öğrenciye uygulanmıştır. Elde edilen veriler

üzerinden madde-test korelasyonları hesaplanmış ve yapılan madde analizi sonucunda madde-test korelasyonları .30'un altında olan 15 madde çıkartılmış, geriye 27 madde kalmıştır.

Üçüncü aşamada ise kalan 27 maddeden oluşan ön ölçek, 509 ortaokul öğrencisine uygulanmıştır. Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda kalan 16 maddenin üç alt boyutta toplandığı belirlenmiştir. Bu faktör yapısının ergenler üzerinde doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Son olarak açımlayıcı faktör analizi ile oluşturulan ve doğrulayıcı faktör analizi ile test edilen ölçeğin alt boyutları maddelerin sahip oldukları özelliklere göre adlandırılmıştır. Ölçeğin güvenirligi ise, Cronbach alpha iç tutarlık katsayısı ve test yarılama yöntemi ile test edilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS 22.0 ve LISREL 8.51 paket programlarından yararlanılmıştır. Oluşturulan denemelik formdaki maddelerin geçerliliğine ilişkin madde analizi yapılmıştır. Verilerin faktör analizi için uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett Spehericity testi ile incelenmiştir. Arkadaşlık İlişkilerinde Kalıp Yargılar Ölçeği'nin yapı geçerliği için elde edilen verilere açımlayıcı faktör analizi (AFA) ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. AFA çok sayıda değişkenden (maddeden) bu değişkenlerin birlikte açıklayabildikleri az sayıda tanımlanabilen anlamlı yapılara ulaşmayı hedefler (Büyüköztürk, 2011). DFA ise kuramsal bir temele dayanarak çeşitli değişkenlerden oluşturulan faktörlerin gerçek verilerle ne derece uyum gösterdiğini değerlendirme amacıyla kullanılır. Yani DFA'da önceden belirlenmiş ya da kurgulanmış bir yapının toplanan verilerle ne derece doğrulandığı incelenmektedir (Sümer, 2000; Yılmaz ve Çelik, 2009).

Tüm maddeler için temel bileşenler analizi bağlamında açımlayıcı faktör analizi için yapılan ilk analizde bileşen matrisi incelenmiş ve birinci maddenin sahip olduğu faktör yük değeri ile diğer faktörlerdeki yük değerleri arasındaki farkın en az 0.10 olması şartını taşımaması kriteri dikkate alınmıştır (Büyüköztürk, 2009).

Daha sonra açımlayıcı faktör analizi ile oluşturulan modeli test etmek için doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Oluşturulan path diyagramı ile değişkenlere ait standartlaştırılmış değerler ile t değerleri kontrol edilmiştir. Gizil değişkenler 1'e sabitlendiği için gözlenen değişkenlere ait standartlaştırılmış değerlerin 1' den büyük olmaması gerekmektedir (Şimşek, 2007: Akt. Eranlı ve Vural-Batık, 2015). Değişkenlere ait t değerlerinin 0.05 düzeyinde anlamlı olup olmadığı ve uyum iyiliği kriterleri ile modelde yer alan ilişkilerin verilerle beraber ne kadar tutarlı olduğu kontrol edilmiştir. Burada ki-kare istatistiği (χ^2), RMSEA, GFI, AGFI, SRMR, NNFI ve CFI değerlerinden yararlanılmıştır. Sonuç olarak açımlayıcı faktör analizi ile oluşturulan ve doğrulayıcı faktör analizi ile test edilen ölçeğin alt boyutları maddelerin sahip oldukları özelliklere göre adlandırılmıştır.

Son olarak Arkadaşlık İlişkilerinde Kalıp Yargılar Ölçeği'nin güvenirligi ise, Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı ve test yarılama yöntemi ile test edilmiştir. Madde analizi, açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ve güvenirlik analizleri sonuçları, bulgular bölümünde verilmiştir.

Bulgular

Arkadaşlık İlişkilerinde Kalıp Yargılar Ölçeği'nin geçerlik çalışması için ilk önce kapsam geçerliği daha sonra yapı geçerliği incelenmiştir. Güvenirlik çalışmaları için ise iç tutarlık katsayısı tekniği ve test yarılama tekniğinden yararlanılmıştır.

Geçerlik Çalışmasına İlişkin Bulgular

Arkadaşlık İlişkilerinde Kalıp Yargılar Ölçeği'nin geçerlik çalışması kapsamında ölçeğin kapsam ve yapı geçerliğini incelenmiştir. Kapsam geçerliğini test etmek için uzman görüşüne başvurulmuştur 56 maddeden oluşan madde havuzundan uzmanlardan alınan geribildirim doğrultusunda 14 madde çıkartılmıştır. 42 maddeden oluşan deneme formu 242 öğrenciye

uygulandıktan sonra ölçeğin madde geçerliliğine ve homojenliğine ilişkin olarak madde-test korelasyonları hesaplanmıştır. Korelasyonları 0.30'un altında olan 29 madde çıkartılarak 27 maddelik ön ölçek oluşturulmuştur.

Açımlayıcı Faktör Analizi

27 maddelik ön ölçek 509 öğrenciye tekrar uygulanarak elde edilen verilerin faktör analizi için uygun olup olmadığı Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett Sphericity testi ile incelenmiştir. Verilerin faktör analizine uygunluğu için KMO değerinin .60'dan yüksek olması ve Barlett testinin $p < .01$ önem düzeyinde anlamlı çıkması gerekmektedir (Büyüköztürk, 2011). Bu çalışmada KMO örneklem uygunluk katsayısı 0.893, Barlett Sphericity testi χ^2 değeri ise 3476,144 ($p < .001$) bulunmuştur. Bu sonuçlar verilerin faktör analizi yapmaya uygun olduğunu göstermektedir.

Tablo 1. Faktör Analizi Sonucunda Ölçekte Yer Alan Maddelerin Faktör Yükleri

	1.faktör (Duygusal İlişki)	2.faktör (Karşılıklı Etkileşim)	3.faktör (Arkadaş Seçimi)
1. Madde	.580		
2. Madde	.622		
3. Madde	.463		
4. Madde	.691		
5. Madde	.594		
6. Madde	.685		
7. Madde	.470		
8. Madde	.590		
9. Madde		.452	
10. Madde		.587	
11. Madde		.706	
12. Madde		.721	
13. Madde		.505	
14. Madde			.694
15. Madde			.484
16. Madde			.820
Özdeğer	3,080	2,282	1,828
Varyans	%19,25	%14,26	%11,42
Toplam Varyans	%44,93		

Arkadaşlık İlişkilerinde Kalıp Yargılar Ölçeği'nin faktör yapısını incelemek ve alt boyutlarını belirleyebilmek amacıyla temel bileşenler analizi ve varimax dik döndürme tekniği uygulanmıştır. Faktör yükleri 0.30'un altında olan maddeler çıkartılarak, tekrar varimax dik döndürme tekniği uygulanmış ve 3 alt faktörlü bir yapı oluşturulmuştur. Ölçeği oluşturan maddelere ilişkin faktör yükleri ise Tablo 1'de verilmiştir.

Ölçeğin "Duygusal İlişki" olarak adlandırılan birinci alt boyutu 8 maddeden oluşmakta ve varyansın %19,25'ini açıklamaktadır. "Karşılıklı Etkileşim" olarak adlandırılan ikinci alt boyutu 5 maddeden oluşmakta ve varyansın %14,26'sını açıklamaktadır. "Arkadaş Seçimi" olarak adlandırılan üçüncü alt boyut ise 3 maddeden oluşmakta ve varyansın %11,42'sini açıklamaktadır. Bu üç alt boyut birlikte arkadaşlık ilişkilerindeki kalıp yargılara ilişkin toplam varyansın %44,93'ünü açıklamaktadır. Ölçeği oluşturan maddelere ilişkin faktör yükleri ise .45 ile .82 arasında değişmektedir.

Doğrulamalı Faktör Analizi

Oluşturulan modelin uygunluğunun değerlendirilmesinde en çok kullanılan uyum iyiliği indeksleri; benzerlik oranı ki-kare istatistiği (χ^2), RMSEA, SRMR, GFI ve AGFI, CFI ve NNFI'dir.

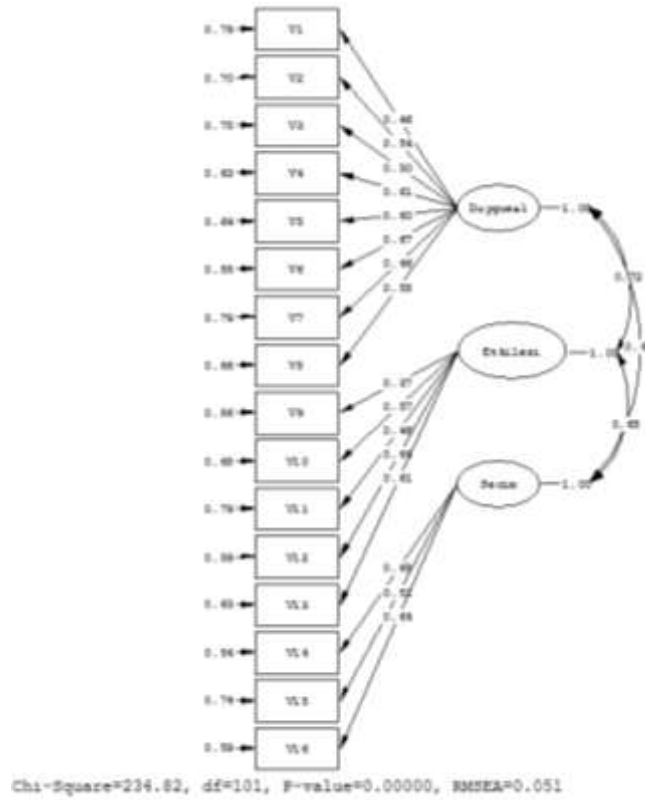
Önerilen modelin uyumuna ilişkin ölçüm sonuçları ve uyum ölçütlerinin kabul edilebilir sınır değerleri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Uyum İyiliği Ölçütleri ve Modele Ait Değerler

Uyum Ölçütleri	İyi Uyum sınır değerleri	Kabul Edilebilir Uyum sınır değerleri	Bu Modele ait değer
RMSEA	RMSEA ≤ 0.05	0.05 < RMSEA ≤ 0.10	0.05
GFI	0.95 ≤ GFI ≤ 1	0.90 ≤ GFI ≤ 0.95	0.95
AGFI	0.95 ≤ AGFI ≤ 1	0.90 ≤ AGFI ≤ 0.95	0.93
SRMR	SRMR ≤ 0.05	0.05 ≤ SRMR ≤ 0.10	0.04
NNFI	0.95 ≤ NNFI ≤ 1	0.90 ≤ NNFI ≤ 0.95	0.91
CFI	0.95 ≤ CFI ≤ 1	0.90 ≤ CFI ≤ 0.95	0.92
χ^2/sd	$\chi^2/sd \leq 3$	$3 < \chi^2/sd \leq 5$	2.28
p	$0.05 \leq p \leq 1$	$0.00 \leq p \leq 0.05$	0.00

Modelin istatistiksel uygunluğu χ^2/sd ile test edilmiş ve hesaplanan $\chi^2/sd=2.28 < 3$ oranı ile modele ait varyans kovaryans matrisinin ana kütle varyans kovaryans matrisinin uyumlu olduğuna karar verilmiştir. Yapısal eşitlik modellemesi ile hesaplanan (χ^2/sd) oranının 3'ten küçük olması mükemmel uyum olduğu şeklinde değerlendirilmekte (Sümer, 2000); standardize edilmiş kalıntıların ortalama karekökü (SRMR) değerinin sıfıra yakın olması kabul edilebilir bir uyumu göstermektedir (Bayram, 2010: Akt. Semerci, 2016). Modelin uyum indeksi değerleri: RMSEA= 0.05, GFI= 0.95, AGFI= 0.93, SRMR= 0.04, NNFI= 0.91 ve CFI= 0.92 ($p < .00$) olarak bulunmuştur. Uyum ölçüt sonuçları kıyaslandığında modelin iyi uyum sınırları içerisinde olduğu görülmektedir. Ölçeğe ait path analizi yapılmış ve sonuçlar Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1'de görüldüğü üzere Arkadaşlık İlişkilerinde Kalıp Yargılar Ölçeği için kurulan modelde tüm gözlenen değişkenlerin katsayılarına ait değerlerin anlamlı olduğu ($p=.00$) ve hata varyanslarının yüksek olmadığı belirlenmiştir. Diyagramda, standartlaştırılmış değerleri gösterilmiş, değerlerin, "1" in üzerinde olmadığı belirlenmiştir. Sonuç olarak 16 gözlenebilen ve 3 gizil değişkenli önerilen model anlamlı bulunmuştur.

Şekil 1. Standart Değerleri ile Path Diyagramı

Güvenirlilik Çalışmasına İlişkin Bulgular

Geçerlik ve güvenirlik analizi için 509 öğrenciden alınan veriler üzerinde ölçeğin iç tutarlık katsayısı ve test yarılama güvenirliği hesaplanmıştır. Bunun sonucunda elde edilen iç tutarlılık (Cronbach Alpha) katsayısı .81'dir. "Duygusal İlişki" olarak adlandırılan birinci alt boyutun iç tutarlılık katsayısı .76, "Karşılıklı Etkileşim" olarak adlandırılan ikinci alt boyutun iç tutarlılık katsayısı .62 ve "Arkadaş Seçimi" olarak adlandırılan üçüncü alt boyutun iç tutarlılık katsayısı .63'tür. Test yarılama güvenirliği katsayısı ise, ilk yarı için .77, ikinci yarı için .70 bulunmuştur. Bu sonuçlar Arkadaşlık İlişkilerinde Kalıp Yargılar Ölçeği'nin güvenilir olduğunu göstermektedir.

Sonuç ve Öneriler

Arkadaş ve yakın arkadaş farkı ergenlik öncesi dönemde geliştiği, kızların erkeklere göre arkadaş ve yakın arkadaş ayırımını daha iyi yaptıkları görülmektedir. Bu bağlamda ergenler yaşamlarında yer alan diğer insanları, grupları, toplumları bazı tiplere ayırarak onları anlamlandırma eğilimi içerisindeyler. İnsanları bir takım türlere, tiplere bölmeyi ifade eden zihinsel yapılar olarak tanımlanan kalıp yargı da arkadaşlık ilişkilerinin yoğunlaştığı ergenlik döneminde ergenler birbirlerine yönelik olumlu ya da olumsuz şemalar oluşturmaktadır. Oluşturdukları bu şemalar da ergenlerin arkadaşlık ilişkilerini etkilemektedir.

Ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinde sahip oldukları kalıp yargılarını belirlemek amacıyla geliştirilen "Arkadaşlık İlişkilerinde Kalıp Yargılar Ölçeği" 16 maddeden oluşan beşli Likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin tamamından alınabilecek en düşük puan 16 ve en yüksek puan 80'dir. Ölçekten alınan puanın yüksek olması, ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinde kalıp yargılarının çok olduğunu göstermektedir. Ölçek, "Duygusal İlişki", "Karşılıklı Etkileşim" ve "Arkadaş Seçimi" olarak adlandırılan üç alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin "Duygusal İlişki" olarak adlandırılan birinci alt

Turkish Studies

boyutu 8 maddeden oluşmakta ve varyansın %19,25'ini açıklamaktadır. “Karşılıklı Etkileşim” olarak adlandırılan ikinci alt boyutu 5 maddeden oluşmakta ve varyansın %14,26'sını açıklamaktadır. “Arkadaş Seçimi” olarak adlandırılan üçüncü alt boyut ise 3 maddeden oluşmakta ve varyansın %11,42'sini açıklamaktadır. Bu üç alt boyut birlikte arkadaşlık ilişkilerindeki kalıp yargılara ilişkin toplam varyansın %44.93'ünü açıklamaktadır. Ölçeği oluşturan maddelere ilişkin faktör yükleri ise .45 ile .82 arasında değişmektedir.

Ayrıca yapılan doğrulayıcı faktör analizi ile modelin iyi uyum gösterdiği belirlenmiştir ($\chi^2/sd=2.28$, RMSEA= 0.05, GFI= 0.95, AGFI= 0.93, SRMR= 0.04, NNFI= 0.91 ve CFI= 0.92, $p < .00$). Ergenler üzerinde geliştirilen ölçeğin iç tutarlılık (Cronbach's alpha) katsayısı .81; test yarılama güvenilirliği katsayısı ise, ilk yarı için .76 ve ikinci yarı için .69 bulunmuştur. Elde edilen bu değerler Arkadaşlık İlişkilerinde Kalıp Yargılar Ölçeği'nin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu göstermektedir. Bu sonuca dayalı olarak bu konuda çalışma yapacak araştırmacılara şu önerilerde bulunulabilir: Ölçme aracının farklı yaş gruplarında güvenilirliği ve geçerliliği değerlendirilebilir. Ergenlerin arkadaşlıkla ilgili kalıp yargıları belirlenerek olumsuz kalıp yargılarının yerine olumlu kalıp yargılarının oluşturulmasına ve arkadaşlık ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik psiko-eğitim programları hazırlanabilir. Kalıp yargılarını etkileyen etmenlerin belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Atkinson, L. R. vd. (2002). *Psikolojiye giriş* (Çev: Y. Alogon). Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2009). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum*. Ankara: PegemYayınları.
- Budak, S. (2003). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Veri analizi el kitabı*. Ankara: PegemYayınları.
- Büyükaşahin-Çevik, G. (2007). *Lise 3. sınıf öğrencilerinin arkadaşlık ilişkileri ve benlik saygılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Çok, F. (1994). *Üniversite öğrencilerinin arkadaşlık ilişkileri ve bunun ana-baba tutumlarıyla ilişkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Delikara, İ. (2001). Ergenlerde akran ilişkileri ile suç kabul edilen davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi. *I. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu*. Ankara.
- Demir, N. Ö, Baran, A. G ve Ulusoy, D. (2005). Türkiye’de ergenlerin arkadaş-akran grupları ile ilişkileri ve sapmış davranışlar: Ankara örnekleme. *Bilig Dergisi*, 32, 83-108.
- Dinçer, M. (2008). *Alt ve üst sosyo ekonomik düzeyde lise ikinci sınıfa devam eden ergenlerin anne-baba tutumlarını algılamaları ile arkadaşlık ilişkilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Döğücü, F. (2004). *Tosya ilçesinde farklı liselerde öğrenim gören ergenlerin arkadaş ilişkilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Durmuşoğlu, N. ve Yıldırım-Doğru, S.S. (2006). Çocukluk örseleyici yaşantılarının ergenlikteki yakın ilişkilerde bireye etkisinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 237- 246.
- Ersanlı, K. ve Vural-Batık, M. (2015). Development of the forgiveness scale: A study of reliability and validity. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 10 (7), 19-32. Doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8201>
- Gündoğdu, R. (2003). İlköğretim 3., 4. ve 5. sınıf çocuklarının arkadaşlık konusundaki görüşleri ve arkadaşlık seçimlerini etkileyen etmenler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

- Kahraman, F. (2008). *Ergenlerde arkadaşlık ilişkisi ile mizah duygusu arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karabayev, B. ve Tutkun, Ö. F. (2001). Türk Cumhuriyetlerinde gelen öğrencilerin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına karşı taşıdıkları kalıp yargılar. *Bilig*, 18, 1-26.
- Köknel, Ö. (1997). *İnsanı anlamak*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kulaksızoğlu, A. (1998). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Lacina, J. ve Griffith, R., (2014). Making new friends. Using literature to inspire cross-cultural friendships. *Reading Today*, 30-32.
- Meydaneri, Y. (2006). *Sosyolojik açıdan kadınlarla ilgili kalıp yargılar (Kırıkkale Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Özdemir, E. (2006). *Okul öncesi dönem çocuklarının cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıp yargılarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sayıl, M., Uçanok, Z. ve Güre, A. (2002). Erken ergenlik döneminde duygusal gereksinimler, aileyle çatışma alanları ve benlik kavramı: Betimsel bir inceleme. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 9(3), 155-166.
- Semerci, N. (2016). Eleştirel düşünme eğilimi (EDE) ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik revize çalışması. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(9), 725-740. Doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9573>
- Shulman, S. ve Laursen, B. (2002). Adolescent perceptions of conflict in interdependent and disengaged friendships. *Journal of Adolescent Research*, 12, 353-372.
- Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6), 49-74.
- Şerif, M. ve Şerif, C. W. (1996). *Sosyal psikolojiye giriş I-II*. (Çev: M. Atakay ve A.Yavuz). Sosyal Yayınlar, İstanbul.
- Tok, Y. (2001). *Cinsiyet rolleri ile ilgili farklı kalıp yargılara sahip üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi SBE, Ankara.
- Turner, G. (1999). Peer support and young peoples health. *Journal of Adolescence*, 22, 567-575.
- Tutkun, Ö. F. ve Koç, M. (2008). Mesleklere atfedilen kalıpyargılar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 41(1), 255-273.
- Uşaklı, H. (2006). *Drama temelli grup rehberliğinin ilköğretim V. Sınıf öğrencilerin arkadaşlık ilişkileri, atılganlık düzeyi ve benlik saygısına etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Yılmaz, V. ve Çelik, H. E. (2009). Lisrel ile yapısal eşitlik modellemesi-I: Temel kavramlar, uygulamalar, programlama. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- Balcı Çelik, S. - Vural Batık, M & Özcan, K. (2016). “Arkadaşlık İlişkilerinde Kalıp Yargılar Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması / Development of the Sterotypes Scale in Friendship Relationships: A Study of Reliability and Validity”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, Volume 11/19 Fall 2016, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9753>, p. 133-144.